

to the consideration of the theoretical problem of in-depth study of the structure of poetic themes and universal components of artistic words like landscape.

Key words: *lyric poetry, literary landscape, conceptosphere.*

УДК 82-93: 050.9

Т. С. Бакіна

ТРАДИЦІЇ ЖАНРУ КАЛЕНДАРЯ В ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ

В статті здійснено огляд випусків щорічного дитячого календаря «Дванадцять місяців», який виходив регулярно з 1958 по 1996 роки у київському видавництві «Дитвидав», та проведено порівняльний аналіз із відповідними за структурою альманахами для дітей, виданими у Російській та Австро-Угорській імперіях упродовж XIX – початку XX ст.

Ключові слова: *українська дитяча література, календар «Дванадцять місяців», жанрове й тематичне наповнення, серійність, дизайн видання.*

На видавничому ринку України відсутній такий широкий у недалекому минулому сегмент дорослої і дитячої літератури, як альманахи, проте він не втрачає позицій зокрема у сучасних скандинавських видавців (Ульф Сведберг, Лена Андерсон «Увесь рік», Лена Андерсон, Крістіна Бйорк «Календар Ліннеї»). Дане явище спонукало обрати зазначену форму для дослідження та здійснити спробу виявлення причин стійкої популярності видання, його продуктивності.

Проведена пошуково-аналітична робота по виявленню джерельної бази дозволила зробити попередні висновки, що обраний вид поліграфічного видання перебуває в полі наукових інтересів журналістики, літературознавства, мовознавства, педагогіки, проте наукові публікації нечисленні. Щодо дитячого сегменту даного виду літератури ми зафіксували виразну лакуну. Загалом доступні нам дослідники фокусують увагу на періодах активності жанру, орієнтованого на дорослих, та його спади, вказують на причини такого стану. Нас цікавить календар як літературний збірник, адресований реципієнту-дитині, оскільки особлива спрямованість на дитячу аудиторію дозволяє прослідкувати змінність у семантичній наповнюваності категорії «дитинство», трансформації у відповідних соціокультурному буттю способах соціалізації дітей. У сучасному українському літературознавстві література для дітей, особливо у діахронному зрізі, не викликає наукового інтересу загалом, хоча така інформація має практичне застосування та могла б стати у нагоді менеджерам видавництв, які працюють для дітей різного віку.

Джерельною базою для нашого дослідження стали фонди відділу рідкісних та цінних видань Національної бібліотеки України для дітей: дитячі альманахи, видані у Російській та Австро-Угорській імперіях упродовж XIX – початку XX ст., дитячі альманахи, видані на території України до 1923 р., випуски щорічного дитячого календаря «Дванадцять місяців», який виходив регулярно з 1958 по 1996 роки у київському видавництві «Дитвидав» («Веселка»), а саме:

«Дванадцять місяців. Дитячий календар на 1959 рік» (редактор – упорядник Олег Буцень, Київ, Дитвидав, 1958. – 241 с. Тираж 50 000; ціна 80 крб. (з 1962 року – 80 коп.); тверда обкладинка; енциклопедичний формат 60×901/8). З 1958 по 1996 роки

збірник виходив регулярно, змінювалися його упорядники, ілюстратори; з 1967 року змінився формат (84×1081/16), проте незмінним залишався тираж – 50 тисяч і час появи в книгарнях України – напередодні новорічних свят. Адресат – діти дошкільного та молодшого шкільного віку. Книжка користувалася величезною популярністю у читачів кількох поколінь.

«Барвінок». Збірник для дітей середнього віку. Ілюстрували Ів. Падалка та Тимко Бойчук. Видання товариства «ІЛЮСТРАЦІЯ». Київ, року Божого 1919. – 39 с. Тираж не вказано. Тверда обкладинка, енциклопедичний формат. Книжка містить тексти та ілюстрації (чорно-біла графіка). Виразний український колорит у доборі текстів та оформленні. Перехідна форма від класичних, виданих у ХІХ ст. до модерних, повоєнних видань. Тематична заданість: тексти про весну і весняні забави дітей. Автори текстів вказані непослідовно. Наприклад, оповідання «Опука (мняч)» належить відомій українській письменниці Любові Яновській, прізвища авторів інших творів не зазначаються.

Марк Зіян «Календар». Переклала Гаїна Коваленко (очевидно, переклад з російської мови). – Книгоспілка, Харків, видано 1927 року. – 12 с. Тираж 15 000; Вартість 25 коп. Формат не вказано, проте видання орієнтоване економний варіант. Дизайн кожної сторінки однотипний: ілюстрацію центральної політичної події місяця супроводжує вірш-підпис. Малюнки виконано в стилі плакату, домінує червоний колір. Оформлення титульного аркуша містить парадоксальне поєднання знаків зодіаку з атрибутами більшовицької доби: мавзолей, броньовик, червоноармієць у будьонівці, червоні прапори й транспаранти.

«Памятник для детей, или Подарок на новый 1823 год» / Издал Александр Кузнецов. – Москва : в типографии Августа Семена, 1823. – [3], 187 с., 12 л. ил., 2 л. фронт. (грав. тит. л., ил.).

«Подарок добрым детям на Новый 1828 год». Изданный Петром Швабелем. С гравированными картинками. – Москва, в типографии Августа Семена при Императорской Медико-Хирургической Академии. – 1828. – 248 с.

«Семейные вечера. – Январь, год 25». – СПб, 1888. (видавався з 1875 року) – 227 с.

«Круглый год» – щорічне видання для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, виходило з 1946 року у видавництв «Детгиз» («Детская литература»). Тип видання змінювався у назві: книга-календар, книга для читання, літературно-художній збірник (**«Круглый год. 1960. Книга для чтения».** – М. : Детгиз, 1959. – 223 с.). Містить розділи: «Зима», «Весна», «Літо» «Осінь», «Знову зима» («Опять зима»).

«1949. Детский календарь». В ньому в основному настільні ігри, паперові іграшки, театр ляльок тощо. Малюнки і завдання, як-то: придумай історію по картинці. Текстів дуже мало, вони чорно-білі, без ілюстрацій.

«Типологія періодичних видань» містить наступне визначення досліджуваного видання: **«Календар – ілюстровані збірники** (граматична форма множини у визначенні може тлумачитись як заданість серійності) *творів усіх видів літератури для дітей, укладений / впорядкований за структурним принципом руху календарного часу, зміст пов'язаний з історією, культурою, географією у співвідношенні з датами року»* [8, с. 243]. Загальновідомо, що календар як архаїчна, глибинна і сакральна форма здійснює фіксацію соціального часу, створює зв'язок приватного життя із подіями загальнонаціонального масштабу сприймається як атрибут утвердження сталості буття. Його типологічна модель, закріплена багатовіковою ужитковою, рукописною та видавничою традицією, сприяє продуктивному вирішенню пізнавальних

(енциклопедичність) та виховних завдань дитячої лектури. Послідовність місяців, циклічність часу (*аграрне суспільство зберігає архаїчну циклічну концепцію часу*), фіксуються у свідомості дитини через конкретизацію направленості у сприйнятті: місяці зображуються у відповідності до середньовічної традиційної іконографії сезонних трудів та занять людей, проте актуалізується / виокремлюється задоволення, насолода, яку несе той чи інший місяць: *червень зображений у зеленому трико, розшитому полуницями, жовтень – з кошиком стиглих плодів, лютий – у спортивному костюмі з лижами в руках*. Відома з часів античності та середньовіччя **персоніфікація** стала головним прийомом візуального образного ряду в дитячих календарях: *персоніфікується календар, це хлопчик на ім'я Календарик, який присутній на багатьох сторінках книжки, він відкриває альманах: «З Новим роком, друзі!», він і прощається з читачем на останній сторінці: «До нової зустрічі, друзі» та застосовується традиційна символіка кольорів, відповідних до сезону, як у мініатюрах на сторінках брєвіаріїв та часословів.*

Якщо метою літературних альманахів для дорослого читача є наміри цілісного огляду літературного процесу за певний період [1; 2], скажімо, за рік, його нових імен та явищ (вказана мета визначає поетикальні особливості літературного альманаху), то у виданні для дітей поетикальна своєрідність задана іншою метою: читання календаря передбачає тривалу (на увесь рік!) подорож, пізнання різних сфер буття через літературу художню та пізнавальну, зустрічі і знайомства з історіями реальних людей та фіктивних персонажів, які стануть друзями чи об'єктом, зразком для наслідування, ідентифікації. Оптимізм, бадьорість, життєстверджувальну основу буття на усіх рівнях підтримує святкова семантика календаря (*відбір текстових матеріалів та ілюстрації і загальний дизайн видання*), атмосфера протилежна буденній, і відповідно утверджується погляд на дитинство як на радісний, щасливий період в житті кожної людини.

Сучасні дослідники в галузі історії дитячої літератури [6; 9; 10] зазначають, що книги, призначені спеціально для дітей у Європі та зокрема в Російській та Австро-Угорській імперіях, почали видаватися за доби Просвітництва, головним чином як література навчальна та пізнавальна. До такого репертуару текстів належали передусім: ілюстровані словники, підручники у формі діалогів (дитина і дорослий), повчальні (моралізаторські) оповідання, збірки текстів давньогрецькою мовою та латиною. Новий сегмент літератури для дітей – читання на дозвіллі – пов'язаний із журналістикою, в тому числі дитячою журналістикою, саме ця галузь видавничої справи активно розвивалася у всіх країнах Європи упродовж XVIII ст., особливо в останній його третині. Журналістика стає важливою формою організації соціального бачення фактів, оцінки подій реальної дійсності. Одночасно педагогічні ідеї Руссо про цінність дитинства як періоду у житті людини були сприйняті у суспільстві, пропагувалися та поширювалися завдяки видавцям періодичних видань, зокрема дитячих журналів, літературних альманахів та книжок-календарів. У Європі одночасно у кількох розвинених країнах починають видавати журнали, призначені спеціально для дітей: перший французький дитячий журнал «*L'Ami des Enfants*» (1782–1787), видавець Арно Беркен, перше німецьке видання німецького просвітника із Лейпцига Вейссе «*Der Kinderfreund*» (1771), німецьке видання «*Kleine Kinderbibliothek*» (1779–1784), видавець Іоакім Кампе, російський журнал «*Друг детей*» (1783–1796), видавець А. С. Шишков. Доба романтизму стала найпродуктивнішим та найактивнішим періодом для літературних альманахів загалом, в тому числі для дитячого читання. Саме в цей період почали з'являтися книги для розваги, для читання на дозвіллі, часто спільному для усіх членів родини [8, с. 245]. Зокрема відома збірка братів Грім

«Дитячі та сімейні казки», видана напередодні Різдва 1812 року, започаткувала стійку традицію книжки як найкращого подарунка дитині до новорічних свят.

Період появи та видавничу політику української журналістики для дітей фіксує каталог-путівник *«Українська дитяча книга 1885–1923 рр.»*, виданий Педагогічним музеєм України [5]. Дати вибрані не випадково, оскільки саме в такому часовому сегменті невеликі українські видавництва діяли в усіх центральних та провінційних містах і містечках Наддніпрянщини та Галичини і видавали оригінальні дитячі журнали, книжки, написані українською мовою, переклади, збірники різних текстів для читання та підручники, зокрема читанки. Так відомо, що «Просвіта» видавала календарі щорічні та календарі-альманахи для дорослих. Роман Голик [4] пише про читання календарів як складову книжної культури Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. Традиційно, окрім різного роду інформації, порад щодо господарювання, календарі супроводжувалися додатками, у яких публікувалися художні твори для читання дорослими і дітьми. Окремих, власне дитячих календарів українською мовою, надрукованих у проміжку 1885–1923 років, нами не виявлено. Причини маргінальності очевидні і не потребують коментарів.

Якщо, за твердженням Ю. Б. Балашової, літературний альманах для дорослих досягає свого піку у розвитку, *«...максимально розкриває свій потенціал в аспекті змістової комбінаторності і функціональної протейстичності в 1920–1930-ті роки»* [2], то календарі для дитячої аудиторії стають рідкісним, одиничним явищем: напрацьовані традиції дитячої літератури, які сформувалися упродовж ХІХ ст., були повністю заперечені та відкинуті, як і самі художні твори. Дитяча література перебувала у стані тотального оновлення через зміну ідеології та формування нової картини світу.

Доступна джерельна база переконливо демонструє особливу видавничу активність книжки-календаря з кінця 1940-х років і беззаперечну популярність її у 1960–1990 роки («Дванадцять місяців» мав тираж 50 тис. екземплярів лише для України). На нашу думку, причиною такого явища є не криза свідомості, не потреба переосмислити і заперечити / зруйнувати чи підтвердити/залишити традиційні цінності (що виявилось актуальним для «дорослого» сегменту альманахів цього періоду, а саме появи рукописних збірників на зразок *«Метрополь»*), а пояснюється набуттям і накопиченням певного досвіду у видавничій та творчій діяльності, орієнтованій на дитину-читача, появою значної кількості освічених, професійних людей – письменників, ілюстраторів, редакторів. Скажімо, у видавництві «Дитвидав», з 1964 року «Веселка», в ті чи інші роки працюють кращі українські письменники: Григій Тютюнник (упорядкував «Дванадцять місяців за 1974 рік»), Віктор Кава, Тамара Коломієць, Анатолій Костецький, Всеволод Нестайко, Богдан Чайковський, когорта талановитих художників-ілюстраторів, серед яких Анатолій Василенко, Ігор Вишинський, Володимир Голозубов, Вадим Ігнатов, Євгеній Ільницький, Інна Козіна, Олена Коркищенко, Євгеній Котляр, Олександр Кошель та інші. Демонстративний розрив з попередніми ідеологічними традиціями і перехід на нову шкалу цінностей виразно фіксують видання альманаху «Дванадцять місяців», починаючи з 1991 року.

Структурною та формозмістовою моделлю для численних альманахів, виданих у період з 1783 року на території Російської імперії, стали книжки з «дитячої бібліотеки» німецького видавця Іоахіма Кампе. Це збірка, яка містить фольклорні та авторські твори різних жанрів й вузькопрофільну інформацію пізнавального, розважального і дидактичного характеру. Центром й адресатом усіх текстів є дитина. Мета видання – розважити дитину і *«привести до чеснот природним шляхом»*. Саме таку мету зазначає у передмові до першого числа журналу французький видавець Анрі Беркен. Вона стає

наскрізною у видавничій стратегії для нього і його послідовників упродовж усього XIX століття, підхоплюється та стає засадничою для радянської дитячої літератури у підходах до формування людини нового соціалістичного суспільства.

Залучені до огляду видання, влаштовані за принципом календаря, слугують яскравою ілюстрацією актуальних для часу педагогічних ідей та способів їх реалізації, по-друге, дають можливість побачити формат дитячої книжки-альманаху. Відбір текстів для читання передусім має на меті звернути увагу читача-дитини на його обов'язки: перед Богом, царем, батьківщиною, родиною. Формується уявлення про тяглість соціальної поведінки – як приклади наводяться фрагменти життєписів видатних історичних осіб, легендарних постатей із Біблії та міфології.

Жанрова палітра даного типу видання у XX ст. теж визначається передусім віковими особливостями дитини, її інтересами і захопленнями та засадничими принципами книговидання, сформованими в добу Просвітництва: енциклопедичності та мозаїчності. Художні тексти описують / оповідають лише про те, що пов'язане з досвідом дитини – її життя в родині, в дитячому садочку, школі. Персонажі – діти, батьки, товариші дітей. Події загалом пов'язані із щоденним побутом та святковим дозвіллям, типовою діяльністю, розвагами. Зображуються емоційні стани дитини через вчинки, поведінку, правильну чи неправильну: радість, тривога, страх, каяття, заздрість співчуття тощо. Таким чином відбувається ідентифікація читача з героєм, набуття певного поведінкового та емоційного досвіду. У текстах, на відміну від альманахів Кампе, відсутні описи насильства, жорстокості, смерті, хвороби, є прояви зла, яке стається через певні вчинки персонажів, але завжди показані шляхи подолання негативних наслідків, відновлюється гармонія, конфлікт завжди вичерпується. Змістова модель календаря передбачає поляризацію часу, увагу до «червоних дат», виокремлення знаменних подій, ювілеїв. Через включення днів народження вождів (Леніна, Сталіна, Хрущова), біографій видатних людей країни (Ю.Гагаріна тощо) дитяче видання політизувалося, однак у багатьох антологіях за конкретні роки політизація була незначною або практично відсутньою.

В календарі «Дванадцять місяців» домінують художні та нехудожні тексти-описи (вірші, оповідання, нариси) – вони спеціально написані для дітей кращими українськими письменниками з врахуванням особливостей читацької рецепції. Тексти про природу – основні у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: концепт «природа» посідає пріоритетну позицію в їхній картині світу. В основі розумової діяльності дитини лежать наочно-чуттєві уявлення, зорові та слухові враження у сприйнятті світу – найсильніші у дітей. Відповідно, для дошкільнят та молодших школярів добираються твори, пов'язані з даною специфікою сприйняття, вони передбачають активізацію уявлень про свою (рідну) та чужу (нерідну) природу. У описах пір року актуалізуються всі складові національної картини світу: клімат, погода, флора, фауна, ландшафт. Модель, яка використовується для опису природи, – зима, весна, літо, осінь, знову зима – відтворює хід часу (циклічність), дає уявлення про причинно-наслідкові зв'язки, формує важливий спосіб пізнання дійсності – уміння порівнювати й зіставляти.

Для альманаху з огляду на його суміжність, перехідність між літературою та журналістикою, тематичну та жанрову різноманітність, парадоксальне поєднання факту та вигадки, важлива внутрішня єдність. Вона досягається головно через дизайн книжки, її оформлення. Уже перші зразки як обов'язкові елементи використовують ілюстрації, їх кількість незначна і зазначається у назві як особа цінність видання, віньетки, малюнки, портрети, підписи тощо. Дизайн однотипний, фіксує серійність й наступність. Над оформленням різних випусків календаря «Дванадцять місяців»

працювали групи художників – ілюстраторів, розробляючи цілісну систему художнього оформлення книжки, створюючи стильову єдність усіх численних малюнків, які не лише доповнювали і супроводжували тексти, але спонукали читача до багаторазового розглядання.

Відмову від календаря, причини забуття такого популярного колись видання ми пояснюємо не зміною ідеологічної парадигми, а змінами тематичної парадигми, у дитячій літературі: відмова від тотальної рожевої, всуціль оптимістичної картини дійсності, властивої європейській та радянській міфологемі дитинства. В дитячу літературу прийшли всі раніше заборонені теми, дразливі й болісні, які не суголосні атмосфері свята, декларованого календарем. Ті поодинокі зразки українських календарів для читання, створених в останні роки (видавництво «Ранок», «Веселка») перебувають в процесі роздвоєності між «красивістю» і «потрібністю».

Список використаної літератури

1. Балашова Ю. Б. Поэтика альманаха-календаря как издания универсального типа [Электронный ресурс] / Ю. Балашова // Известия Уральского федерального университета. Сер. 1 : Проблемы образования, науки и культуры. – 2011. – Т. 89, №. 2. – С. 229–234. – Режим доступа : <https://journals.urfu.ru/index.php/Izvestia1/article/view/559> ; Balashova Yu. B. Poetika almanakha-kalendarya kak izdaniya universalnogo tipa [Elektronnyy resurs] / Yu. Balashova // Izvestiya Uralskogo federalnogo universiteta. Ser. 1 : Problemy obrazovaniya, nauki i kultury. – 2011. – Т. 89, №. 2. – S. 229–234. – Rezhim dostupa : <https://journals.urfu.ru/index.php/Izvestia1/article/view/559>

2. Балашова Ю. Б. Эволюция и поэтика литературного альманаха как издания переходного типа / Ю. Б. Балашова. – Санкт-Петербург : Издательский дом СПбГУ, 2011. – 363 с. ; Balashova Yu. B. Evolyutsiya i poetika literaturnogo almanakha kak izdaniya perekhodnogo tipa / Yu. B. Balashova. – Sankt-Peterburg : Izdatelskiy dom SPbGU, 2011. – 363 s.

3. Бургуэн де Ж. Календарь. История и современность / Ж. де Бургуэн ; пер.с франц. В. Шабоевой. – Москва : Издательство Астрель, 2006. – 144 с. ; Burguen de Zh. Kalendar. Istoriya i sovremennost / Zh. de Burguen ; per.s frants. V. Shabaevoy. – Moskva : Izdatelstvo Astrel, 2006. – 144 s.

4. Голик Р. Реальна і віддзеркалена Галичина : календарі, час, ментальність й повсякденне життя галичан в краю й на еміграції (кінець XIX – перша половина XX ст.) [Електронний ресурс] / Р. Голик // Вісник Львівського університету. Серія : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – 2014. – Вип. 9. – С. 23–42. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2014_9_4 ; Holyk R. Realna i viddzerkalena Halychyna : kalendari, chas, mentalnist y povsiakdenne zhyttia halychan v kraiu y na emihratsii (kinets XIX – persha polovyna XX st.) [Elektronnyi resurs] / R. Holyk // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia : Knyhoznnavstvo, bibliotekoznavstvo ta informatsiini tekhnolohii. – 2014. – Vyp. 9. – S. 23–42. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2014_9_4

5. Колекція «Українська дитяча книга 1885–1923 рр. Педагогічного музею України : каталог-путівник / уклад. : В. О. Гайдей, О. П. Міхно. – Київ : ПМУ, 2015. – 144 с. ; Kolektsiia «Ukrainska dytiacha knyha 1885–1923 rr. Pedahohichnoho muzeiu Ukrainy : kataloh-putivnyk / uklad. : V. O. Haidei, O. P. Mikhno. – Kyiv : PMU, 2015. – 144 s.

6. Костюхина М. Золотое зеркало. Русская литература для детей XVIII–XIX века / М. Костюхина. – Москва : ОГИ, 2008. – 240 с. ; Kostyukhina M. Zolotoe zerkalo.

Russkaya literatura dlya detey XVIII–XIX veka / M. Kostyukhina. – Moskva : OGI, 2008. – 240 s.

7. Лімборський І. Європейське та українське Просвітництво : незавершений проєкт? Реінтерпретація канону і спроба компаративного аналізу літературних парадигм / І. Лімборський. – Черкаси : ЧДТУ, 2006. – 364 с. ; Limborskyi I. Yevropeiske ta ukrainske Prosvitnytstvo: nezavershenyi proekt? Reinterpretatsiia kanonu i sprobа komparatyvnoho analizu literaturnykh paradyhm / I. Limborskyi. – Cherkasy : ChDTU, 2006. – 364 s.

8. Мильчин А. Э. Издательский словарь-справочник / А. Э. Мильчин. – Москва : Юристъ, 1998. – 472 с. ; Milchin A. E. Izdatelskiy slovar-spravochnik / A. E. Milchin. – Moskva : Yurist, 1998. – 472 s.

9. Хеллман Б. Сказка и быль. История русской детской литературы / Б. Хеллман. – Москва : Новое литературное обозрение, 2016. – 555 с. ; Khellman B. Skazka i byl. Istoriya russkoy detskoй literatury / B. Khellman. – Moskva : Novoe literaturnoe obozrenie, 2016. – 555 s.

10. Черняк М. А. Дети и детство как социокультурный феномен: опыт прочтения новейшей прозы XXI века / М. А. Черняк // Конструируя детское. Филология. История. Антропология : сб. / под ред. М. Р. Балиной. – Москва ; Санкт-Петербург : Азимут ; Нестор-История, 2011. – С. 49–61 ; Chernyak M. A. Deti i detstvo kak sotsiokulturnyy fenomen : opyt prochteniya noveyshey prozy XXI veka / M. A. Chernyak Konstruiruya detskoie. Filologia. Istoria. Antropologia. – Moskva ; Sankt-Peterburg : «Azimut»; «Nestor-istoriya», 2011. – S. 49–61.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2018.

T. Bakina

THE TRADITIONS OF CALENDAR GENRE IN LITERATURE FOR CHILDREN

As a printed publication type, in terms of research calendar attracts interest from such fields as journalism, literary studies, linguistics, and pedagogics. With regard to calendar's appeal to adult audience, scholars record both periods of genre activity and of its decline, analyzing the causes of these developments. However, calendar has not been investigated in contemporary Ukrainian literary studies as a literary collection addressed to children as recipients, suffering from the same lack of diachronic analysis as literature for children in general, although special focus on children as audience allows the researcher to trace the semantic variability in the «childhood» category, identify the transformation in the means of children's socialization (corresponding to the sociocultural existence), and find ways of practical application, in particular in the publishing industry.

The study is based on the sources constituted by the collections stored in the Department of Rare and Valuable Publications of the National Library of Ukraine for Children and books published on the territory of Ukraine during the 19th–20th centuries. The paper reviews the issues of the annual children's calendar Dvanadtsiat Misiatsiv (Twelve Months), which was published regularly from 1958 to 1996 in the publishing house Dytvydav (Kyiv). The available sources convincingly speak to the intensity of publishing activity pertaining to calendar books starting from the end of the 1940s, as well as this genre's undeniable popularity in the 1960s–1990s (Dvanadtsiat Misiatsiv had a circulation of 50 thousand copies in Ukraine only). We believe that the reason behind this phenomenon was not the crisis of consciousness, the need to rethink and either refute / destroy or confirm / preserve traditional values; rather, such a trend was caused by the acquisition and accumulation of certain experience in publishing and creative activities focused on the child as a reader, the emergence of a significant number of educated, professional people – writers,

illustrators, editors. Thus, the best Ukrainian writers and artists worked in the publishing house Dytvydav (Raiduha (Rainbow) since 1962) at a certain point during those years.

Based on the comparative analysis of the collections for children published in the Russian and Austro-Hungarian Empires, we can conclude that the traditions formed by educators in the field of book production aimed at a wide range of readers, in particular children, were adopted and used creatively by the editors-compilers of the Ukrainian children's calendar. The didactic goal (to entertain and form virtues in a «natural» way) served as the main criterion governing the selection of artistic, journalistic, scientific material. The principle of mosaicity, i.e., discussing everything related to the everyday and emotional experiences of a child, has a decades-long history of application in educational publications, textbooks, reading-books, determining their thematic and genre orientation; we can observe the transfer of the same premise to calendar-almanac for preschoolers and junior schoolchildren. Given the intersectional nature of the almanac, its embedded transitionality between literature and journalism, as well as genre diversity and a paradoxical combination of fact and fiction, its internal unity is important. This is achieved mainly through the book's design, its composition, the style of illustrations. For instance, personification – popular since the times of antiquity and Middle Ages and the main means of imagery used in mass culture – has been transferred to children's calendars (the calendar personified in a boy called Calendaryk, the personification of months etc.); in addition, widely known symbolism of plants and colors corresponding to the season is used. The festive semantics of the calendar (selection of text material, illustrations, design of the publication) and its atmosphere – antithesis to everyday life – endorses optimism, cheerfulness, life-affirming basis of existence on all levels, which establishes a view of childhood as a joyous, happy period in each person's life.

Key words: *Ukrainian children's literature, Dvanadtsiat Misiatsiv calendar, genre and thematic content, serial publication, design of the edition.*

УДК 821.111-93.09

Т. М. Беляєва (Старостенко)

ЕЛЕМЕНТИ КАЗКОВОГО ТА ПОЗАКАЗКОВОГО ЧАСОПРОСТОРУ У КАЗЦІ-ПОВІСТІ АЛАНА МІЛНА «ВІННІ-ПУХ ТА ВСІ, ВСІ, ВСІ»

У статті представлено аналіз хронотопічних моделей, вбудованих у архітектоніку казки-повісті Олександра Алана Мілна «Вінні-Пух та всі, всі, всі». З боку компаративістики, досліджуються спільні риси на розбіжності між авторською казкою та її фольклорним інваріантом. Виокремлено елементи казкового та поза казкового часопростору, представлені у творі, та описано їхнє семантичне навантаження і роль у контексті англійської казки-повісті. Проводяться паралелі із міфологічним типом свідомості та дитячим світосприйняттям.

Ключові слова: *компаративний аспект, часопросторові моделі, свій-чужий простір, магічна казковість, локативність, ігровий елемент.*

Літературна казка як окремий жанр виникає порівняно недавно, у ХІХ сторіччі і первісно базується на фундаменті її народного прародителя. Представлена іменами Г. Х. Андерсена, В. Гауфа, Е. Т. А. Гофмана, Ш. Перро, вона розвивається,